ANTONIN ZANINOVIĆ

POTPIS NA HRVATSKOM PISMU HVARSKOG DOMINIKANCA FRA JURJA STARIJANIĆA IZ G. 1555.

U »Miscellanea Jadertina«, svez. II.–IV. (Zadar 1950–1952), str. 73–74 objelodanjeno je hrvatsko pismo, što ga je dne 8. veljače 1555. godine upravio zadarskim dominikankama sv. Dimitra provincijal dominikanaca u Dalmaciji fra Juraj Starijanić. Tim službenim spisom obnavljao je on redovničku stegu u pogledu neizlaženja iz samostanske klauzure, u čemu su u ono vrijeme, poput ostalih redovnica iz drugih redova, i one bile popustile. Početak tog pisma ili naredbe glasi:

»V Sinu Božijemu drazim sestram koludricam crijkve svetoga Dimitra, reda sfetoga Dominika, sadanjim i došastnim, fratar Juraj Starijanić, pripovidavac general(ni), poniženi provincijal Dalmacije reda pripovidavac, rečenim sestram koludricam zazijva spasenije, istih kriposti omnožanije i Duha Sfeta napunjenije«, a završuje se ovako: »Datum u Zadru, u mostiru sfetoga Dominika, u godini od porojenja našega Odkupitelja tisuća i petsat i pedeset i pet, dan osmi od febrara miseca. – Fr. Georgius .... rius phar. provintialis provintie Dalmatie«.

Ovo pismo je objelodanjeno prema prijepisu iz druge polovice 19. vijeka, nađenu u Spisima ostavštine Šime Ljubića (svez. 7.), koja se čuva u Državnom arhivu u Zadru.[1] Crnilo, kojim je načinjen taj prijepis, progrizlo je svojim jakim sastojinama na više mjesta papir i uništilo od teksta po nekoliko slova. Izdavatelji pisma su upotpunili, što fali, ali im je prezime u potpisu, na početku nešto zamrčeno i progrizeno, ostalo nejasno, pa su od njeg donijeli samo četiri zadnja slova: rius.

Pregledajući u srpnju prošle godine u Državnom arhivu u Zadru onaj prijepis mogao sam ustanoviti, da su osim onih četiriju zadnjih slova u prezimenu potpuno jasna također i ona tri ispred njih, tako da je dočetak prezimena sigurno glasio: quarius. Ona prva tri, odnosno četiri početna slova (jer je nad prvim stavljena pokratna crtica), što

[1] Izdavatelji su donijeli pismo prema prijepisu, naime sa starom ortografijom, koja je ovdje zamijenjena sadašnjom.

preostaju, mogu se sasvim lako i sigurno odgonetnuti pomoću drugih suvremenih spomenika. Prezime u potpisu je glasilo: a(n)tiquarius (Antiquarius). Ono »phar.« iza prezimena suspenzivna je kratica za Pharensis, pa je čitav potpis glasio: »Fr(ater) Georgius Antiquarius, Pharensis, Provintialis provintie Dalmatie«.

Da je točno, što ovdje tvrdimo, navest ćemo za potvrdu od više suvremenih spomenika samo dva. U Aktima vrhovnog zbora dominikanskog reda održanog u Rimu god. 1553. spominje se, da je na tome zboru suodlučivao kao dalmatinski provincijal fra Juraj Antiquarius, Hvaranin, i da je od tog istog zbora bio odobren kao »praedicator generalis« (opći propovjednik): »... diffinientibus videlicet ... fr. Georgio Pharensi, provintiali Dalmatie« ... »fr. Georgium Antiquarium de Pharo approbamus in predicatorem generalem« ...[2] Drugi spomenik, što ga navodimo, nalazi se u Knjizi rashoda dominikanskog samostana u Bolu na Braču. To je vlastoručno odobrenje računa samostanske uprave, koje glasi: »1555. die 22. Julij. Vidi et approbavi administrationem librorum utriusque officialis a precedenti visitatione usque ad diem xxij Julij MDLV. – fr. Georgius a(n)tiquarius pharen(sis) pro(vintia)lis Dal(ma)tie«.

Iz prvoga od ovih dvaju spomenika doznajemo, da je god. 1553. bio dalmatinskim provincijalom o. Juraj Antiquarius i da je te godine bio odobren kao »praedicator generalis«, t. j. opći propovjednik ili, kako je u navedenom Starijanićevom pismu zabilježeno, »pripovidavac general(ni)«,[3] koji naslov se uz određene uvjete podjeljivao odličnim propovjednicima, a iz drugoga vidimo, da je isti ovaj redovnik (fr. Georgius Antiquarius) bio provincijalom 22. srpnja 1555. godine, jer je on toga dana kao provincijal odobrio račune samostanske uprave u Bolu na otoku Braču. Služba provincijalova trajala je onda, kao i sada, neprekidno četiri godine, i fra Juraj Antiquarius je prema sačuvanim spomenicima tu službu vršio (prvi put) kroz godine 1552.–1556. Fra Juraj Starijanić upravio je ono svoje pismo zadarskim dominikankama dne 8. veljače god. 1555., dakle kroz ono vrijeme, kad se u drugim spomenicima spominje kao provincijal frater Georgius Antiquarius. Zato ne može biti nikakve sumnje, i može se sa sigurnošću ustanoviti, koja su bila ona prva četiri slova u Starijanićevu prezimenu na koncu njegova pisma od 8. veljače god. 1555. Čitavo prezime je, kako smo prije utvrdili, glasilo Antiquarius. Dodat ćemo gornjem razlaganju, iako nije potrebno, da je ovo prezime na koncu pisma od 8. veljače 1555. bilo potpuno jednako zapisano – to se uza svu zamrčenost može dobro razabrati –, kako je zabilježeno pet i po mjeseci kasnije (22. VII. 1555.) ispod odobrenja računa samostanske uprave u Bolu, naime sa pokratnom crticom iznad prvog (malog) slova *a*.

[2] Vidi Monumenta ordinis Praedicatorum historica, tom. IX (Acta Capitulorum Generalium, vol. IV), Romae 1901, str. 339, 356.

[3] I u prijepisu je general, ali je u izvorniku iza zadnjeg slova morao biti neki znak, koji je označivao, da je riječ pokraćena.

Prezime Antiquarius (tal. Antiquario) prijevod je hrvatskog prezimena Starijanić. Ovo hrvatsko prezime nalazimo u nekim mjestima na otoku Hvaru već u prvoj polovici 15. vijeka, a latinsko Antiquarius, odnosno talijansko Antiquario tek polovicom 16. vijeka. Nekoji su članovi (ili ogranci) porodice Starijanić, poput drugih porodica onog vremena, pod utjecajem humanizma i mletačke vladavine u Dalmaciji stali upotrebljavati prevedeno svoje prezime Antiquarius, Antiquario, ali oni nijesu potpuno napustili, barem ne za prvo vrijeme, svoje izvorno hrvatsko prezime, nego su se za neko doba služili i jednim i drugim. Takav slučaj imamo i kod našeg fra Jurja, ali uz to još zanimljivu pojavu, da se on na početku prije spomenutog svog pisma ili naredbe naziva samo hrvatskim prezimenom Starijanić, a na koncu istog pisma potpisuje se opet samo latinski Antiquarius. Tu rijetku pojavu imamo još, ukoliko nam je poznato, u hrvatskom pismu drugog dominikanca s otoka Hvara fra Evangeliste Antiquariusa, vjerojatno nećaka fra Jurja, kojim pismom je on dne 2. srpnja god. 1603. kao zamjenik dominikanskog provincijala o. Kornelija Nassija potvrdio izbor pustinjačkog starješine u Dračevi kod Murvice na otoku Braču te zabilježio svoje ime i prezime na početku ovako Fratar Vanjelista Starijanić, a na koncu Ita est fr. Evangelista Antiquarius qui supra manu propria.[4]

Nego zanimljivo je znati, da je naš fra Juraj Starijanić imao i treće prezime, pa da je on pisac i jednoga dosta opsežnog hrvatskog djela.

U Britanskom muzeju u Londonu čuva se u rukopisu djelo pod naslovom »Knjige od života i dilli slatkoga Isusa i Majke njegove slavne Divice Marie«. To je vlastoručni prijepis (iz g. 1596.) prevodioca Davidovih psalama bolskog dominikanca fra Luke Bračanina Polovinića, koji je neposredno ispod gornjeg naslova nadodao ovu vrlo važnu bilješku: »Koje smisli i upisa Poštovani i svake počtene časti dostojni otac fra Juraj Zebić, hvaranin, slavan pripovidavac reda svetoga Dominika. Koji cića njegova redofničkoga života bij dazkrat provincijal od Dalmacije, molite Boga za njega. A ja fra Luka bračanin, Meštar i Inkvizitur zadarski, pripisah jih i veće krat prištih. I ne budući u njih niedne stvari, ka bi bila suprotiva Bogu ni crikvi svetoj, zato jih more svak čtiti za spasenie svoie i za nauk dobroga života. I mojom rukom tu veru učinih 1596 na deset runja«.

U mojoj radnji, koja je izašla u splitskom Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku (svez. 52, str. 131–156 – Split 1949.) i u posebnom otisku pod naslovom »O hrvatskom piscu 16. vijeka hvarskom dominikancu Jurju Zebiću«, dokazao sam, da je ovaj fra Juraj Zebić, čije ime nam je kao hrvatskog pisca sačuvao fra Luka Polovinić u prije navedenoj bilješci, istovetan s dominikanskim redovnikom, koji u spomenicima onog vremena dolazi kao frater Georgius Antiquarius. Ujedno sam ondje dokazao, da se ovaj fra Juraj Antiquarius prije nazivao,

[4] Ovo pismo fra Evangeliste Starijanića donio sam u cjelini kao prilog drugi na koncu dalje spomenute radnje u Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku, svez. 52.

kako se čini, prezimenom Starijanić te da su fra Juraj Zebić, fra Juraj Antiquarius i fra Juraj Starijanić vrlo vjerojatno jedna te ista osoba. Potpis na koncu pisma upravljenog dominikankama samostana sv. Dimitra u Zadru dokazuje, da je ono mišljenje bilo ispravno. Jer fra Juraj Starijanić, kako vidjesmo iz navedenog potpisa, istovetan je s fra Jurjem Antiquariusom, a ovaj je, kako sam dokazao u spomenutoj radnji u Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku, istovetan s fra Jurjem Zebićem. Tako, eto, saznajemo, da su dominikanci fra Juraj Starijanić, fra Juraj Antiquarius i fra Juraj Zebić, koji dolaze u spomenicima 16. vijeka, jedna te ista ličnost. I fra Juraj Starijanić je prema tome autor ne samo onog hrvatskog pisma ili naredbe izdane dominikanskim koludricama u Zadru god. 1555, nego također i onoga dosta opsežnog hrvatskog djela »Knjige od života i dilli slatkoga Isusa i Majke njegove slavne Divice Marie«, koje djelo je posvetio benediktinki samostana Svete Marije u Zadru Suor Vicenci Kožičić, a bilo je mnogo rašireno po našim stranama i dugo čitano, o čemu nam svjedoče do danas sačuvani prijepisi, pisani latinicom, glagoljicom i bosančicom.

Na devetoj strani svoje knjige »Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia« (Vienna 1856) Šime Ljubić je spomenuo dominikanca Ivana (Giovanni) Antiquario Hvaranina, za kojega ondje tvrdi da je živio u 15. vijeku i napisao nekoliko vrijednih djela, koja su se izgubila, a da se sačuvalo samo jedno hrvatsko pismo (»un' epistola in volgare«), koje da je pronašao Ivan Berčić, a objelodanio Šafařik. U pomenutoj svojoj radnji kazao sam, da je ondje kod Ljubića nastala zabuna, koju je kasnije i sam ispravio spomenuvši u svome Ogledalu II (Rijeka 1869) na str. 435. kao hrvatskog pisca hvarskog dominikanca Jurja Starčevića (!) – Antiquario, a ne Ivana. Prema ovoj Ljubićevoj vijesti naš bi fra Juraj Starijanić bio autor i onoga hrvatskog pisma, što ga je našao Berčić, a objelodanio Šafařik. Da li je ta »epistola in volgare« bila ona »pistula«, što ju je namjesto predgovora stavio na početku svog djela »Knjiga od života ...«,[5] ili je to ovo pismo upravljeno zadarskim dominikankama, ili je opet nešto treće, ne možemo znati, dok se ne pronađe ono, što je objelodanio Šafařik.

Sve životopisne podatke o ovome hrvatskom piscu sa tri prezimena, ukoliko se za njih moglo doznati, a tako isto i starije vijesti o porodicama Starijanić, Antiquario i Zebić na otoku Hvaru iznio sam u spomenutoj svojoj radnji, na koju upućujem one, koji bi se htjeli za to zanimati. O glavnome pak njegovu djelu »Knjige od života ...« o sačuvanim, već poznatim i novonađenim prijepisima istoga pripravlja radnju netko drugi.

[5] Priopćio sam je čitavu kao prvi prilog spomenutoj radnji u Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku.

SUMMARY

THE SIGNATURE IN A CROATIAN LETTER BY THE HVAR DOMINICAN JURAJ STARIJANIĆ FROM THE YEAR 1955

In »Miscellanea Jadertina«, Vols. II–IV (1950–1952), was published a Croatian letter dated 8th February, 1555, and addressed to the Zadar Dominican nuns of St. Demetrius, wherewith the Hvar Dominican friar Juraj Starijanić, in his capacity as Dalmatian provincial, was restoring monastic discipline in that convent.

The letter in question was published according to a transcription dating from the 19th century and kept in the State Archives of Zadar. The surname in the signature at the bottom of the letter was not clear to the publishers owing to the sheet on which the letter had been recorded being damaged, so only the last four characters were given: *rius*. By examining the mentioned transcription at Zadar, and also by utilizing other documents dating from the 16th century, the author was in a position to establish with certainty that the surname at the end of the letter was reading *Antiquarius*.

The surname *Antiquarius* is the Latin translation of the Croatian surname *Starijanić*, which appears in Hvar as early as the first half of the 15th century, while its Latin equivalent *Antiquarius* does not make its appearance until about the middle of the 16th century. Under the influence of humanism and Venetian rule a number of families in those parts used to translate their surnames into Latin or Italian, although for a certain period they would also keep their original Croatian surnames. The Starijanić family of Hvar is such an example, whilst in the case of our fra' Juraj we can also note the most unusual and interesting phenomenon that at the beginning of the letter addressed to the Dominican nuns of Zadar he called himself by his Croatian surname *Starijanić*, while at the end of the same letter his signature was: *Frater Georgius Antiquarius*.

In the »Journal of Dalmatian Archaeology and History« (»Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku«), Vol. 52, Split 1949, the author produced proof to the effect that the 16th-century Croatian writer, the Hvar Dominican *Juraj Zebić*, is identical with the friar who, in other documents of that time, appears under the name »*frater Georgius Antiquarius*«, and who, in all probability, was calling himself earlier also *Starijanić*. Fra' Juraj Starijanić's letter, addressed in the year 1555 to the Dominican nuns of Zadar, is a clear proof to this effect, so that now we know with certainty that the Hvar Dominicans *Juraj Starijanić*, *Juraj Antiquarius* and *Juraj Zebić* – mentioned in 16th-century documents – are actually the same personality.

Thus fra' Juraj Starijanić is also the author of that fairly comprehensive Croatian work on the life and acts of Jesus and his mother Mary, for which Starijanić's contemporary, fra' Luka Bračanin-Polovinić, stated, that it had been written by the Dominican fra' Juraj Zebić of Hvar. In the same manner this fra' Juraj Starijanić – and not Ivan Antiquario, as was erroneously stated by Ljubić in his Dizionario biografico – should be considered as the author of the above-mentioned letter which, according to the same Ljubić, was discovered by Ivan Berčić, and published by Šufařik.

Biographical data on this Croatian writer with three surnames as well as information about the Hvar families *Starijanić*, *Antiquarius* (Antiquario) and *Zebić* are presented by the author in his paper published in the mentioned »Journal of Dalmatian Archaeology and History«. To this paper we refer all those who might be interested in such data and information.